

Asia Kirjallisen teoksen lainaaminen toisessa teoksessa

Hakija S

Annettu 7.2.2017

Tiivistelmä

Lainsäädännös kirjallisen teoksen hyvän tavan mukaisesta lainaamisesta koskee ainoastaan tekijänoikeuden suojaamia teoksia. Lainaukset vapaasta teoksesta eivät nauti tekijänoikeussuojaa myöskään lainaavassa teoksessa.

LAUSUNTOPYYNTÖ

1. Hakija on pyytänyt tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa laajasti lainatuksi mainittujen teosten tekijänoikeuslain mukaisesta käytöstä. Hän on saanut tietää uudesta teoksesta, jossa lainattiin kymmeniä sivuja toisen kirjailijan tekstiä useista varhemmista teoksista enemmän tai vähemmän sanatarkasti ilman lainausta osoittavia merkintöjä itse tekstissä. Lähteet oli mainittu uudemman teoksen lopussa lähdeluettelossa kirjoina.
2. Lausuntopyynnössä mainittujen teoksien tekijä on kuollut yli 70 vuotta sitten joten lainattujen teosten suoja-aika on mennyt umpeen.
3. Hakija kysyy yksittäistapausta mainitsematta, onko laissa mainitun hyvän tavan mukaista lainata toisen tuottamaa tekstiä ilman, että lukijalle kerrotaan kursiivein, lainausmerkein tms. kyseessä olevan sitaatti, vaikka tekijänoikeuden suoja-aika olisi jo mennyt umpeen?

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

4. Tekijänoikeuslain (404/61) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova. Tekijänoikeusneuvosto ei ota kantaa mahdollisten muiden lakien soveltuvuuteen.

Kirjallisen materiaalin tekijänoikeussuojan arviointi

5. Tekijänoikeuslain 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Säännöksessä mainitaan esimerkkinä suojatuista teoksista muun muassa selittävä kirjallinen esitys. Tekijänoikeus suojaa sekä teosta kokonaisuutena että sellaista teoksen osaa, jota muusta teoksesta irrallaan tarkasteltuna voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena.
6. Tekijänoikeussuojaa saadakseen kirjallisen tuotteen on yllettävä teostasoon eli ylitettävä teoskynnys. Tällä tarkoitetaan sitä, että kirjallisen tuotteen tulee olla tekijänsä henkisen luomistyön itsenäinen ja omaperäinen tulos. Itsenäisyys- ja omaperäisyysvaatimuksen katsotaan yleensä täyttyvän, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu vastaavaan työhön ryhtyessään olisi päätenyt samanlaiseen lopputulokseen. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla.
7. Tekijänoikeus suojaa vain teokselle annettua ilmenemismuotoa. Tekijänoikeus ei suojaa esimerkiksi teoksessa esitettäviä tutkimustyön tuloksia, teorioita, tieteellisiä löytöjä, teoksen sisältämiä tietoja tai teoksen aihetta. Kuka tahansa saa siten kirjoittaa esimerkiksi esitelmän samasta aiheesta. Sanottu merkitsee myös sitä, että jos kirjallisen teoksen sisältö koostuu yleisesti tunnetuista tiedoista, teorioista ja opeista, vain ne teoksen osat, jotka on esitetty omaperäisellä ja yksilöllisellä tavalla yltyvät teostasoon ja saavat tekijänoikeussuojaa. Tekijänoikeus syntyy suoraan lain nojalla teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle tai henkilöille.
8. Tekijän yksinoikeuden piiriin kuuluu kappaleiden valmistaminen koko teoksesta tai sen tekijänoikeussuojaa saavasta osasta ja koko teoksen tai sen tekijänoikeussuojan piirissä olevan osan saataminen yleisön saataviin siten, kuin tekijänoikeuslain 2 §:ssä säädetään.
9. Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 3 §:ssä. Tekijänoikeuslain 3 § 1 momentin mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Säännöksen 2 momentin mukaan teosta älköön muutettako tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tahi omalatautisuutta loukkaavalla tavalla, älköönkä sitä myöskään saatettako yleisön saataviin tekijää sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

10. Tekijänoikeuslain 43 § 1 momentin mukaan tekijänoikeus on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän tai, jos kysymys on 6 §:ssä tarkoitetusta teoksesta, viimeksi kuolleen tekijän kuolinvuodesta. Elokuvateoksen tekijänoikeus on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut viimeksi kuolleen pääohjaajan, käsikirjoittajan, vuoropuhelun kirjoittajan tai nimenomaisesti kyseistä elokuvateosta varten luodun musiikin säveltäjän kuolinvuodesta.
11. Tekijänoikeuslain 53 §:ssä säädetään lisäksi ns. klassikkosuojasta. Sen mukaan jos kirjallisen tai taiteellisen teoksen suhteen tekijän kuoltua menetellään julkisesti sivistyksellisiä etuja loukkaavalla tavalla, on asetuksella määrättävällä viranomaisella valta, vaikka tekijänoikeus on lakannut tai sitä ei ole ollut, kieltää sellainen menettely.
12. Tekijänoikeusasetuksen (574/95) 13 §:n mukaan kiellon antaa opetusministeriö.
13. Jos se, jota kiello koskee, on siihen tyytymätön, hän voi saattaa asian tuomioistuimen ratkaistavaksi.

Siteeraus oikeus tekijänoikeuslain 22 §:n mukaan

14. Tekijänoikeuslain 22 §:n (24.3.1995/446) mukaan julkistetusta teoksesta on lupa hyvän tavan mukaisesti ottaa lainauksia tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa. Tekijän moraaliset oikeudet on otettava huomioon silloin, kun teos toisinnetaan julkisesti tekijänoikeuslain 22 §:n nojalla. Tekijänoikeuslain 3 § tai 22 §:ssä ei anneta tarkkoja sääntöjä siitä, miten ja missä lähde on mainittava. Hyvä tapa määritetään kullakin alalla vallitsevan käytännön mukaisesti. (Harenko-Niiranen-Tarkela: Tekijänoikeus. 2016 s. 202).
15. Tekijänoikeuslain 11 §:n 2 momentin mukaan teosta siteerattaessa tekijän nimi ja lähde on mainittava siinä laajuudessa ja sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii. Lainatun teoksen ja sen tekijän tunnistetiedot on sijoitettava sellaiseen yhteyteen, että ulkopuolinen voi ne vaikeuksitta havaita. Lainattava teos on mainittava siten, että se erottuu teoksesta, johon se on lainattu. (Harenko-Niiranen-Tarkela: Tekijänoikeus. 2016 s. 202).
16. Hyvän tavan mukaisuus edellyttää lainauksen sisältävältä teokselta ja lainaukselta asiallista yhteyttä. Ollakseen oikeutettu siteerauksen on oltava avuksi henkisessä luomistyössä siten, että

siteerattu teos havainnollistaa, selkeyttää tai taustoittaa lainaajan omaa esitystä. (Harenko-Niiranen-Tarkela: Tekijänoikeus. 2016 s. 203). Sitaatti voi olla sanatarkka lainaus toisesta teoksesta tai lainattavan tekstin referaatti vain vähäisin tai tekijänoikeudellisesti merkityksettömin muutoksin. (Harenko-Niiranen-Tarkela: Tekijänoikeus. 2016 s. 139).

17. Siteerauksen tarkoituksen edellyttämä laajuus arvioidaan tapauskohtaisesti. Yleispätevää sääntöä minimi- tai maksimilajuuudesta ei ole. Lyhytkin lainaus voi olla hyvän tavan vastainen, jos asiallinen yhteys puuttuu.
18. Ratkaisussa KKO 1971 II 44 kirjailija oli "tarkoituksin saattaa toisesta teoksesta ilmenevä aatteellinen ja yhteiskunnallinen näkemys arvostelun kohteeksi" ottanut lähdeteosta mainitsematta laajahkoja lainauksia omaan teokseensa. Korkein oikeus katsoi, huomioiden myös teoksen kirjallisen erilaisuuden, että lainauksia ei ollut otettu laajemmin kuin tarkoitus edellytti. Korkein oikeus huomioi lainauksen tarkoituksen ja lainausten pääasiallisen käyttötavan ja katsoi, että lähdeteoksen mainitsematta jättäminen ei ollut hyvän tavan vastaista eikä lainaaminen muutenkaan ollut tekijänoikeutta loukkaavaa. Ratkaisussa KKO 1983 II 1 A oli lainannut B:n suomentamaa teosta lehtikirjoituksessa usean sivun verran B:n suostumusta hankkimatta ja lähdettä mainitsematta. A tuomittiin rangaistukseen tekijänoikeuden loukkamisesta.
19. Lausunnossa TN 1992:16 B oli kopioinut kirjoittamaansa kahdeksan ja puoli sivua pitkään artikkeliin kaksi sivua A:n kirjasta lupaa pyytämättä ja lähdettä mainitsematta. Kysymys ei ollut tekijänoikeuslain mukaisesta sitaattioikeudesta. Sekä B että kustantaja toimivat tekijänoikeuslain vastaisesti. Lausunnossa TN 1997:13 kirjallisen teoksen kääntäjän luvan tarpeellisuus hyödynnettäessä käännöstä radio-ohjelmassa riippui kirjallisen teoksen/käännöksen ja radio-ohjelman keskinäisestä suhteesta. Jos käännöstä käytettiin sitaatinomaisesti tai tekijänoikeuslain 4 §:n 2 momentin tarkoittamalla tavalla vapaasti muunnellen, kääntäjän lupaa ei tarvittu. Lausunnossa TN 2015:13 alla mainitun vetoamisfunktion täyttävät siteeraukset tuli tehdä alalla vallitsevan hyvän tavan mukaisesti selkeästi lähde ja tekijä mainiten.

Analyysi ja johtopäätökset lainauksista tekijänoikeuslain kannalta

20. Tekijänoikeuslain 22 §:n mukaan siis julkistetusta teoksesta, jonka tekijänoikeudellinen suoja on voimassa, on lupa hyvän tavan

mukaisesti ottaa lainauksia tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa. Tällä tarkoitetaan sitä, että lainaamisen tulee toteuttaa ns. vetoamisfunktio. Siteerauksen tulee olla apuna henkisessä luomistyössä. Hyväksyttävänä tarkoituksina on pidetty omien ajatusten ja näkemysten perustelemisen lisäksi muun muassa asian havainnollistamista ja selkeyttämistä.

21. Tekijänoikeuden ollessa voimassa siteerausoikeutta käytettäessä siteerattava teos ja sen tekijä on ilmoitettava kullakin alalla vallitsevan hyvän tavan mukaisesti kuten Tekijänoikeuslain 11 §:n 2 momentissa on mainittu.
22. Kuten edellä on mainittu, kirjallisen teoksen tekijänoikeus on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän tai, jos kysymys on yhteisteoksesta, viimeksi kuolleen tekijän kuolinvuodesta. Tekijän taloudellisten ja moraalisten oikeuksien lakattua teos on tekijänoikeuden estämättä hyödynnettävissä. Tähän vapaaseen hyödyntämiseen kuuluu mm. se, että teosta tai sen osia voi vapaasti saattaa yleisön saataviin ilman lupaa ja tekijänoikeudesta vapaita teoksia voi myös vapaasti muunnella. Tekijänoikeudesta vapaita kirjallisia teoksia voi esimerkiksi käyttää uusien teoksien materiaalina. Samoin tekijänoikeudelliset siteerausta sekä tekijän ja teoksen ilmoittamista koskevat säännökset eivät sovellu teokseen, jonka tekijänoikeus on lakannut olemasta voimassa. Lainaukset vapaasta teoksesta eivät nauti tekijänoikeussuojaa myöskään lainaavassa teoksessa.

Niin kauan kuin tekijä elää, hän valvoo moraalisten oikeuksiensa toteutumista. Tekijän kuoltua nämä oikeudet siirtyvät hänen oikeudenomistajalleen. Klassikkosuojaa voidaan soveltaa teoksiin, joiden suoja-aika on kulunut umpeen tai jotka on luotu niin kauan sitten etteivät ne ole koskaan kuuluneet tekijänoikeussuojan piiriin. Säännöksen soveltamisalaa on pidetty kapeana.

Puheenjohtaja

Taina Pihlajarinne

Sihteeri

Perttu Virtanen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Taina Pihlajarinne (puheenjohtaja), Olli Pitkänen, Ahti Vääntinen, Maria Rehbinder, Anne Salomaa, Satu Kangas, Marja Heikkilä-Kauppinen, Tuula Hämäläinen, Anniina Dahlström, Marja Hamilo, Mari Lampenius ja Pekka Sipilä.